

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ**

Яриновська Вікторія Валеріївна,

студентка 3 курсу
освітньої програми Середня освіта (Географія)

Власенко Руслана Петрівна,

кандидат біологічних наук, доцент кафедри екології та географії
Житомирського державного університету імені Івана Франка, Україна

Вступ. Сучасні реформаційні процеси в освітній галузі України актуалізують проблему формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх педагогів. Учитель географії, у силу специфіки свого предмета, має унікальний потенціал для інтеграції медико-географічних, екологічних і демографічних знань у систему здоров'язбережувальної діяльності. Водночас аналіз наукової літератури засвідчує, що методичні аспекти формування цієї компетентності у процесі підготовки вчителів географії залишаються недостатньо дослідженими. Здоров'язбережувальна компетентність педагога є складним інтегративним утворенням, що поєднує мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний і рефлексивний компоненти та передбачає здатність організувати освітній процес з урахуванням вікових особливостей учнів, використовувати здоров'язбережувальні технології та створювати безпечне психолого-педагогічне середовище [1]. Л. Малишева визначає феномен здоров'язбереження молоді як цілеспрямований процес формування ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших, що реалізується через систему педагогічних впливів [2]. Р. П. Власенко та В. А. Яковлева підкреслюють, що фахова підготовка майбутніх учителів географії у закладі вищої освіти має бути спрямована на формування комплексу компетентностей, серед яких здоров'язбережувальна посідає важливе місце [3].

Ціль роботи. Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично перевірити ефективність системи методичних підходів до формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів географії у закладах вищої освіти.

Матеріали та методи. Дослідження проводилося протягом 2024–2025 навчального року на базі факультету географії та екології Житомирського державного університету імені Івана Франка. До вибірки увійшли 48 студентів III–IV курсів освітньої програми «Середня освіта (Географія)». Застосовувалися такі методи: анкетування (авторська анкета «Дослідження рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів географії», що охоплювала чотири структурні компоненти); тестування; спостереження; аналіз продуктів навчальної діяльності студентів; статистичні методи обробки даних. Опитування проводилося в онлайн-режимі через Google Forms, що забезпечило конфіденційність і 100% участь студентів. Критерії оцінювання розроблялися відповідно до структурних компонентів компетентності, рівні сформованості визначалися за 100-бальною шкалою: високий (81–100 балів), достатній (61–80), середній (41–60), низький (21–40).

Формувальний етап передбачав упровадження системи методичних підходів: інтеграцію валеологічного змісту в географічні дисципліни; використання проєктних методів (дослідницькі та практико-орієнтовані проєкти з медико-географічної та екологічної тематики); проведення тренінгів і майстер-класів («Здоров'язбережувальні технології на уроках географії», «Організація безпечної практики»); кейс-методи та ділові ігри; практично-орієнтовану діяльність (розробка фрагментів уроків, дидактичних матеріалів, мікрОВикладання). Т. П. Железнова наголошує, що ефективність формування здоров'язбережувальної компетентності значною мірою залежить від інтеграції валеологічних знань у зміст фахових дисциплін [4], що і було покладено в основу формувального етапу. М. В. Слепенчук визначає значний потенціал географічної освіти для здоров'язбереження через вивчення екологічних, медико-географічних і демографічних аспектів здоров'я населення

[5].

Результати та обговорення. На констатувальному етапі встановлено, що переважна частина здобувачів вищої освіти мала середній рівень сформованості здоров'язберезувальної компетентності – 45,8%. Достатній рівень демонстрували 29,2% учасників, низький – 16,7%, і лише 8,3% мали високий рівень. Найнижчі показники зафіксовано за діяльнісним критерієм (середній бал 52,4), найвищі – за мотиваційно-ціннісним (68,7 балів). Після упровадження системи методичних підходів результати контрольного етапу засвідчили суттєву позитивну динаміку (рис. 1).

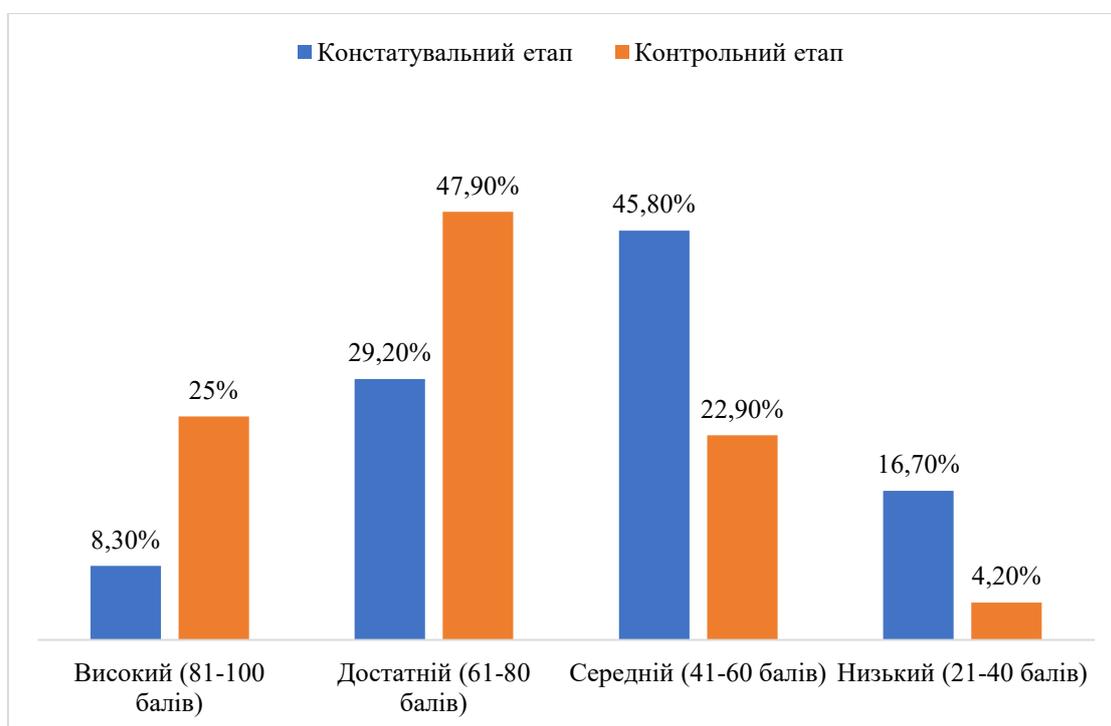

Рис. 1. Динаміка рівнів сформованості здоров'язберезувальної компетентності студентів (констатувальний та контрольний етапи), %

Частка студентів із високим рівнем зросла майже втричі – з 8,3% до 25,0%, із достатнім – з 29,2% до 47,9%. Водночас питома вага здобувачів вищої освіти із середнім рівнем знизилася до 22,9%, із низьким – до 4,2%.

Детальний аналіз динаміки формування окремих компонентів компетентності відображено в таблиці 1.

**Динаміка формування компонентів
здоров'язбережувальної компетентності**

Компонент компетентності	Констатувальний етап	Контрольний етап	Приріст	Приріст, %
Мотиваційно-ціннісний	68,7	79,3	+10,6	+15,4%
Когнітивний	58,9	74,8	+15,9	+27,0%
Діяльнісний	52,4	71,2	+18,8	+35,9%
Рефлексивний	61,3	75,6	+14,3	+23,3%
Загальний показник	60,3	75,2	+14,9	+24,7%

Найбільший приріст зафіксовано за діяльнісним компонентом (35,9%), що підтверджує результативність практико-орієнтованих методів навчання: проектних, тренінгових, польових. Значний приріст когнітивного компонента (27,0%) зумовлений поглибленням знань з валеології та медико-географічної тематики через інтеграцію відповідного змісту в дисципліни географічного циклу. Зростання рефлексивного компонента (23,3%) пов'язане з систематичним веденням студентами щоденника практики та практикою взаємооцінювання. Найменший, проте стабільний приріст мотиваційно-ціннісного компонента (15,4%) пояснюється тим, що ціннісні орієнтації формуються повільніше й потребують тривалішого педагогічного супроводу. Г. С. Тарасенко обґрунтовує необхідність міжпредметної інтеграції валеологічних, екологічних і географічних знань для забезпечення цілісного розуміння взаємозв'язків між станом довкілля та здоров'ям людини [6], що підтверджується отриманими нами результатами.

Отримані дані узгоджуються також із висновками В. А. Яковлевої, Р. П. Власенко та Т. В. Андрійчук щодо значення практико-орієнтованої підготовки – зокрема географічних екскурсій, експедицій і проектної діяльності – для формування здоров'язбережувальних умінь майбутніх учителів [7]. Аналіз освітньої програми «Середня освіта (Географія)» Житомирського державного університету імені Івана Франка засвідчив, що загальний обсяг освітніх компонентів, які цілеспрямовано або опосередковано формують здоров'язбережувальну компетентність, становить 113 кредитів ЄКТС,

охоплюючи валеологічні, психолого-педагогічні, медико-географічні дисципліни та практичну підготовку [8].

Висновки. Проведене дослідження підтвердило ефективність розробленої системи методичних підходів до формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів географії. Загальний показник сформованості компетентності зріс на 24,7%. Найбільш дієвими виявилися практико-орієнтовані методи – дослідницькі проєкти, тренінги з організації безпечної польової практики, кейс-методи та ділові ігри. Специфіка підготовки вчителів географії полягає у можливості органічної інтеграції медико-географічного, еколого-валеологічного та демографічного змісту в систему географічних дисциплін, що забезпечує формування цілісного уявлення студентів про взаємозв'язок географічних чинників і здоров'я людини. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці методичного забезпечення для практичної підготовки майбутніх учителів географії до здоров'язбережувальної діяльності в умовах воєнного стану та дистанційного навчання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вдовиченко Ю. Здоров'язбережувальна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва і хореографії. *Збірник наукових праць ЛОГОС. Multidisziplinäre Forschung: Perspektiven, Probleme und Muster.* 2021. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-09.04.2021.v2.08>
2. Малишева Л. Феномени здоров'я та здоров'язбереження молоді в контексті сучасних наукових поглядів. *Педагогічний часопис Волині.* 2017. № 4(7). С. 18–23.
3. Власенко Р. П., Яковлева В. А. Реалізація здоров'язбережувальної компетентності у процесі підготовки майбутніх учителів географії. *Наукові записки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Педагогіка і психологія.* 2025. № 1(5). С. 123–129.
4. Железна Т. П. Модель розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи в системі післядипломної освіти.

Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2020. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/07/13.pdf>

5. Слепенчук М. В. Формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів загальної середньої освіти у процесі вивчення географії : навчально-методичний посібник. Вінниця : Вінницька газета, 2021. 48с.

6. Тарасенко Г. С. Формування здоров'язбережувальної компетентності вчителя природничих дисциплін у контексті інтегрованого підходу до освітніх процесів. *Педагогічний альманах*. 2021. № 49. С. 112–117.

7. Яковлева В. А., Власенко Р. П., Андрійчук Т. В. Методика позакласної роботи в закладах вищої освіти у процесі підготовки майбутніх учителів географії. *Академічні візії*. 2024. Вип. 34. С. 1–11.

8. Власенко Р. П., Яковлева В. А. Особливості фахової підготовки майбутніх учителів географії в закладі вищої освіти. *Природнича освіта та наука*. 2024. Вип. 4. С. 15–22.